Ezra Pound. Câteva note după o traducere

Radu VANCU
Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Departamentul de Studii Romanice
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Department of Romance Studies
Personal e-mail: rvancu@gmail.com

Ezra Pound. A Few Notes about a Translation

The present study originates in the author's experience of translating Ezra Pound's work in a projected 4-volume edition (out of which only the first two have been so far translated). It deals with the technical difficulties of the process, with the adaptations and contextual changes required by the transfer from one culture to another, with the invention of intertextual modernity in Pound's re-circulation of various hetergeneous poetical models and forms (from ancient European and Oriental cultures to medieval and modern ones).

Keywords: contemporary world literature, Ezra Pound, translation, intertextuality, re-circulation of poetic models

Pound a înțeles destul de repede că, în cazul poeziei, a regenera înseamnă de fapt a reinventa – sau, spus mai sintetic și aparent mai paradoxal, că *a inventa* e de fapt *a reinventa*. Poezia poate fi făcută vie numai prin grefa cu tot ce e viu în toate epocile, în toate culturile, în toate limbile. Prin urmare, Pound ajunge să înțeleagă că poezia nu înseamnă doar limbaj regenerat, așa cum credea inițial; ea e un corp translingvistic, transnațional și chiar transcultural, construit („excernut", cu cuvântul lui Pound însuși) prin adiționarea tuturor „părților vii" încă active în straturile geologice ale limbajului poetic.

Pound spune aceasta mult mai contras și mai memorabil într-un *Credo* al lui din 1930, care răspundea de fapt unei întrebări adresate lui de T.S. Eliot în 1928: "I believe that a light from Eleusis persisted throughout the middle ages and set beauty in the song of Provence and Italy"[1] [„Cred că o lumină din Eleusis a persistat de-a lungul întregului ev mediu și a aprins frumusețea din cântecul Provenței și al Italiei"]. Iar J. J. Wilhelm remarcă, în *Ezra Pound: The Tragic Years*, că propoziția aceasta consună cu un mic text al lui Pound, *Religio*, din 1910[2] – fiind așadar, aș zice eu, un fel de *backbone* al poeticii lui Pound, altfel atât de ramificată și polimorfă.

Sursă foto: https://www.oswaldmosley.com/ezra-pound/

Poetul trebuie să focalizeze în textul său lumina aceasta migrantă care irizează deopotrivă textele

eleusine, baladele provensale, sonetele italiene – și, pe lângă ele, vechile poeme chinezești, latinii antici ș.a.m.d. Ceea ce-i revine e, așadar, nu doar să regenereze limbajul poetic; sarcina asta enormă e totuși prea simplă. Ce are el de făcut e să construiască un enorm aparat rezonator care să intre în frecvență de rezonanță cu frumusețea din toate timpurile, din toate spațiile, din toate culturile. De asta e greu de prins frumusețea unui poem de Ezra Pound – fiindcă unele poeme substanțiază vechea frumusețe grecească, dură și periculoasă („stai în dura lumină sofocleană și lasă-te rănit de ea cu bucurie", spune un poem); altele sunt *ballattete*, villanelle, balade medievale, uneori pe forme inventate de Pound însuși (*villonaud*-ul, de exemplu), care pun în formă alt tip de frumusețe – seducătoare, cantabilă, feminină, dulce; altele reinventează vechiul sentiment chinezesc al frumuseții în engleza secolului al douăzecilea – și așa mai departe. Mirabil e că tu, cititor european din secolul 21, poți la rândul tău intra în frecvență de rezonanță cu toate aceste tipuri de frumusețe; geniul lui Pound e chiar acesta: că a reușit să facă nouă și vie frumusețea din toate marile limbi poetice, inclusiv cele vechi ori moarte.

Iar apoi, pe această înțelegere transnațională și transculturală a poeziei s-a forjat postmodernismul – pentru care Pound e un *nexus* bazal. Dar aceasta e deja altă discuție.

Performanța lui Pound e că-și poate adapta aparatul rezonator la toate lungimile de undă diacronice ale frumuseții. Modul de construcție al poemului, *physis*-ul lui, variază și el în funcție de variația acestei lungimi de undă; atunci când „face noi" epigramele grecești antice, poemul are două sau trei rânduri, foarte rar mai mult – iar *Idealtypus*-ul de frumusețe vizat e acela al unei lapidarități intense și sarcastice, uneori chiar quasi-licențioase. Alteori, atunci când se preface că traduce din chinezii vechi, poemele se fac lungi, șerpuitoare, arhaizante în lexic, dar șerpuirile versurilor sunt de fapt *ekphrasis*-ul arabescurilor chinezești, de o calofilie aproape vizuală (echivalentă calofiliei ideogramelor) și foarte fizică, în orice caz. În *Cantos*-uri, mecanismul acesta construiește un poem-vortex enorm, sau, mai bine zis, un poem al cărui vortex este însuși vortexul Istoriei – malaxând la infinit fragmente de poeme, fragmente de limbi, fragmente de informație istorică, economică, biologică, politică ș.a.m.d. Iar frumusețea acestor *Cantos*-uri demente, ilizibile și hipnotice e însăși frumusețea dementă, ilizibilă și hipnotică a vremurilor noastre.

Iată, compulsate într-o singură frază, sursele fundamentale „excernute" de Pound în poezia lui: antichitatea greco-latină (mai ales Homer și poeții melici greci), vechii poeți chinezi (mai ales Li Tai-Pe), trubadurii provensali (mai ales Arnaut Daniel), *minnesänger*-ii germanici, poeții toscani și ai lui *dolce stil nuovo* (Cavalcanti, cu precădere), Dante, poeții elisabetani, Shakespeare, câțiva dintre poeții francezi de la sfârșitul secolului al 19-lea (surprinzător, nu Baudelaire și Rimbaud, ci Laforgue și Corbière). Sigur, intertextualitatea lui enormă aglutinează multe alte surse, el însuși a scris mii de pagini de critică literară despre mulți alții – dar astea sunt sursele fundamentale ale poeziei lui, recurente și obsesive. A scris studii aplicate de tehnică poetică privindu-i pe toți cei enumerați mai sus, a încercat cu obstinație să afle sau să imagineze tehnica poetică a altor culturi, unele demult extincte (există pagini în care imaginează tehnica poeziei babiloniene, sau a celei hittite![3]); a avut, în general, un angajament aproape fanatic pentru tehnica poetică – pe care o socotea, cum spune undeva, un test fundamental al sincerității unui scriitor. Era sigur că se poate învăța tehnică poetică majoră chiar și de la unii prozatori – Flaubert și, mai ales, Henry James, pentru care avea o stimă uriașă. (L-a contaminat și pe Eliot cu respectul lui pentru James – iar Eliot, în *To Criticize the Critic*, mărturisește aceasta amuzat, pentru ca apoi să spună că între timp respectul pentru James i-a cam scăzut.[4]) Cert e că, pentru Pound, această excernere a frumuseții din Tradiție e de neimaginat în absența tehnicii. Frumusețea nu poate fi făcută nouă fără tehnica adecvată – acesta e *credo*-ul lui Pound. Și de aceea la el erudiția nu e lest pentru poezie, nu-i împovărează zborul, ci dimpotrivă: numai tehnica ajută poetul să recunoască lumina acea eleusină care traversează toate epocile poeziei și, subsecvent, să o închidă în lentila poemelor lui – unde ea să supraviețuiască, amplificată și conservată, până ce următorul ochi va ști să o vadă și să o preia.

Atunci când am tradus poezia lui Pound dintre 1908 și 1920, de la *Personae* la *Hugh Selwyn Mauberley*, mi-a scos de destule ori peri albi; uneori datorită limbajului – fiindcă există poeme în care vechi germanisme și galicisme coexistă cu neologisme, și te întrebi cum să traduci asta în română, păstrând efectul. A pune turcisme sau grecisme în locul germanismelor ori galicismelor ar da un efect neaoș de-a dreptul comic. Și atunci căutam, de la caz la caz, cuvânt cu cuvânt, trecând prin tot dicționarul de sinonime, improvizând, până când ajungeam cât mai aproape de sugestia originalului. Un exemplu concret e, de pildă, *Ancient Music*, un scurt poem care parodiază un foarte vechi cântec englezesc, scris într-o parodie de engleză medievală, neindividuată complet din sursa germanică. Ei bine, cum redai asta în română? Dan Alexe a reușit o variantă interesantă prin înlocuirea completă a germanismelor cu turcisme, însă e un poem cu totul nou, desprins de referentul poundian; de asemenea, a trebuit să caut forme lexicale vechi, dar încă inteligibile pentru cititorul român (așa cum germanismele sunt inteligibile intuitiv pentru cititorul englez).

Alteori, aveam de tradus poeme medievale de peste 60 de versuri construite pe două rime – și trebuia să

găsesc în limba română două rime care să mă țină pe 60 de versuri, și să nu fie puse acolo forțat, ca nuca în perete, ci să fie pe cât posibil justificate de context. Stăteam cu zilele la câte un astfel de poem, îl rezolvam ca pe o problemă de șah, pas cu pas, cu *trials and errors* uneori dezesperante.

Trebuia, în alte cazuri, să aduc în română calofilia oraculară a lui Pound, prețiozitatea lui excesivă și hipnotică din destule poeme, lipsa lui de naturalețe care ajunge să pară atât de firească și de poetică. În poeme precum cele din *Cathay*, sau în cele pseudo-medievale, el alege deseori să complice limbajul, să-l facă nefiresc și torsionat, ca pentru a sublinia că ce citim e o traducere din chineză sau provensală, un artefact construit din cuvinte îndelung montate, dar uneori insuficient polisate; efectul în engleză e remarcabil, și a fost destul de dificil să-l redau în română, care nu are o tradiție în sensul acesta (și nici în cel al poeziei medievale culte, de altfel).

Însă, dincolo de toate dificultățile, ai traducându-l pe Pound certitudinea că textul pe care te canonești face din cuvinte frumusețe într-un fel pe care nimeni altcineva n-a știut să-l mai facă. Și, când ai senzația că trece și în româna ta ceva din frumusețea asta (care, nu-i așa, e o lumină venind din Eleusis, prin Provanța și Toscana, spre tine) – ei bine, senzația aceea pur fizică justifică totul.

Ceea ce se citează, de regulă, drept *logo* fundamental al acțiunii reformatoare a lui Pound e celebrul *Make it New!*; însă se vorbește mai puțin despre faptul că el vorbește la fel de susținut și de programatic și despre o „tradiție a noului", „tradition of the new". Pentru Pound, reforma nu înseamnă negare a trecutului – ci, cu totul dimpotrivă, excavare a lui. De unde reiese că marii reformatori sunt astfel mai degrabă împotriva lor. La Pound, paradoxul ultim e că Marele Reformator e în fapt chiar Marele Tradiționalist. Una din marile lui lecții e de fapt aici. Prima modernitate, cea a rupturii, a ajuns în cele din urmă să contragă în sine tot ceea ce noi am socotit, vreme de un secol, mărcile și atributele esențiale ale spiritului modern. Am însă impresia că azi se vede din ce în ce mai clar că a doua modernitate, cea a recuperării („modernitatea incluzivă", i-aș zice, fiindcă tinde să includă deopotrivă tradiția și umanul), e mai bine întemeiată și mai fertilă – până și simplul fapt că postmodernitatea originează în ea îi dă implicit un termen de valabilitate superior (celui al) modernității excluzive. Cu „tradiția noului", Pound fondează de fapt încă din 1910 ABC-ul postmodernității recuperatoare, reciclatoare, incluzive. Iar eseurile lui Eliot de mai târziu sistematizează, de fapt, cu mai multă metodă și coerență intuițiile și axiomele fundamentale ale lui Pound din *Spirit of Romance*.

Iar ca poet, Pound reunește în scrisul său trei calități fundamentale, pe care le regăsim disparate la alți poeți, dar aproape niciodată geminate toate trei.

i. În primul rând, o atitudine anarhică exemplară. Chiar dacă se ferea să devină un predicator al anarhiei poetice („As for preaching poetic anarchy or anything else: heaven forbid", scrie undeva), adevărul e că un poet trebuie să aibă o puternică genă anarhistă în genomul lui. Nu să predice anarhia – ci pur și simplu să o practice. În scris, vreau să spun. (În viață e absolut indiferent dacă o face; de fapt, exemplul poeților cu adevărat mari ne arată mai degrabă contrariul.)

ii. În al doilea rând, o reciclare a tradiției la o scară uluitoare. Reciclează nu doar tradiția întregii poezii americane, ci a poeziei europene (din antichitate până la moderni), chinezești ș.a.m.d.

iii. Și în al treilea rând, are obsesia aceasta pentru imagine, calofilia imaginii poetice făcută exemplar.

Ergo: anarhie, tradiție și imagine. Noi avem de pildă poeți anarhiști foarte autentici, cum a fost Marius Ianuș. Dar lui Ianuș îi lipsește rapelul acesta la tradiție, intertextualitatea extraordinară, care dă atâta consistență poeziei. Avem poeți intertextuali enormi, cum e Mircea Ivănescu, dar care nu e un anarhist. Avem atâția poeți care știu să transcrie hipnotic imaginea. Dar Pound le are pe toate trei – tocmai fiindcă cere poeziei cel mai mult; prin acest fapt, între toți poeții secolului trecut, el e Maximalistul. Și cred că poeții români tineri pot învăța de la un mare maestru importanța tuturor acestor trei calități în propriul lor scris. De asta țin să traduc *Cantos*-urile: fiindcă poezia lor enormă poate fi o catalizăr decisivă pentru poezia română viitoare.

Note:

1. *apud* Ezra Pound, *New Selected Poems and Translations*, ediție de Richard Sieburth, New Directions, New York, 2010, p. 340.
2. J.J. Wilhelm, *Ezra Pound. The Tragic Years. 1925-1972*, The Pennsylvania State University Press, University Park, Pennsylvania, 1994, p. 63.
3. În *The Tradition*, articol cules în Ezra Pound, *Literary Essays*, *ed. cit.*, p. 91.
4. „Henry James, un autor mult admirat de Pound, dar față de care entuziasmul meu s-a dezumflat întrucâtva". În *Să-l criticăm pe critic*, cules în T.S. Eliot, *Eseuri alese*, *ed. cit.*, p. 162.